

LA ESTRUCTURA DE LOS MITOS

Mito bizizaren garrantzia

XIX. mendetik gaur egunera asko aldatu da mitoen ikerketa. Lehenago, mitoa asmakizun huts, fikzio soil, gisa ikusten zen, orain berriz ohikoagoa da mitoak ikertzea mito horien jabe ziren gizarte arkaikoek egiten zuten bezala, hau da, benetazko historia bat bezala, balio berezia duena sakratua, eredugarria eta signifikatiboa delako. Dena dela, gaur egun ohikoa da mitoa=fikzio, ilusioa etnologo edo soziologiatik at.

Mundu Grekoak aspaldi ukatu zuen mitoaren balioa, pixkanaka logosaren aurkako bezala eraikitzen joan zelako. Horrela, mitoa “errealitatean existitu ezin daitekeen guztiaren” esanahia hartu zuen. Judeokristianismoak ere gezur edo ilusio bezala baztertzen zuen bi Testamentuek onesten ez zuten guztia.

Mitoak ez dira ulertu behar gauza patologiko edo institutibo edo infantil gisa, salbajismaoren etapan ematen diren gauza bakandu gisa, baizik eta ikuspuntu historiko-erlijioso batetik, gertakari kultural bezala ulertzen saiatuz. Mitoa bere testuinguru sozio-erlijioso originalean kokatu behar.

“Mitologia primitiboen” interesa

Erljio asiatico eta mediterraneo guztiak dauzkate haien mitologia propioak. Baina mito greziar nahiz India eta Ekialde Hurbilekoak berinterpretatuak eta eraldatuak iritsi zaizkigu guregana. Horrek ez du esan nahi: 1) Mitologia handi hauek beraien sustantzia mitikoa galdu dutenik eta literaturak besterik ez direnik 2)gizarte arkaikoen mitoak ez dituztenik bardo edo apaizek (edo holako figuran bat) birmoldatu. Mitologia handiak bezala, mitologia “primitiboak” historia daukate, eta aldatuz joan dira, bai beste kulturen eraginez bai norbanako batzuen sormen gaitasun bereziengatik. Dena dela, hobe da gizarte arkaikoen eta tradizionalen mitoekin hastera, zeren eta mito hauek oraindik hasierako estatu bat errepresentatzen dute eta gainera mitoak oraindik bizirik daude, eta gizonen eguneroko bizitza oinarritzen eta justifikatzen dute. Honek mitoa bere testuinguru sozio-erlijioso originalean kokatzen laguntzen digu.

Mito baten definizioaren ensaioa

Zaila da mitoaren definizio bakar bat ezartzea, gizarte guztietan mitoak hartzen dituen forma eta funtzio guztiak barnebiltzen dituen. Mitoa errealitate sozial konplexu eta anitza da, ikuspegi askotatik ulertzen saiatu daitekeena.

Proposatzen du: Mitoak historia sakratu bat kontatzen du, hasierako garai batean, jatorrizko garai batean gertatutako zerbait kontatzen du. Mitoaren protagonistak izaki sobrenaturalak dira, eta mitoeak kontatzen duten nola hauen bidez errealitate guztia (cosmosa) edo errealitatearen zati bat (instituzio bat, espezie bat, lurralde bat) sortu zen. Beti da sorkuntza, sortu den, genesi baten, kontakizun bat. Mitoeak naturaz gaindiko izakien ekintza sortzaileak eta haien sakralitatea (o simplemente sobre naturalidad) kontatzen dituzte. Mitoeak errealitatean sakratuaren irrupzioak deskribatzen ditu (irrupciones de lo sagrado). Eta sakratuaren irrupzio hau bera da munduaren fundamentua (eta gizonarena berarena) eta

den bezelakoa egiten duena. “Jainkoek hasieran egiten zuten bezela egiten dugu guk” “arbasoek egiten zuten bezala..”.

Mitoa errealitatean dagoen zerbaiten justifikazio sakratua da, eta beraz, egiazko historia bat. Mito kosmogonikoa errela da errealitate hortxe dagoelako hori frogatzeko, heriotzaren genesiaren mitoa ere egiazkoa da, hor dagoelako gizonen hilezkortasuna, hori frogatzeko.

Mitoaren funtzio printzipala: Giza jardua eta errituen modelo eredugarriak erakustea: izan janzeran, lanean, ezkontzan, artean...

Egitazko Historia/Gezurretako historia

Mitoa gizirik dagoen gizarteetan norbanakoek argi eta garbi bereizten dituzte historia faltsuak eta benetakoak. Ohiko banaketa hau da:

Benetako historiak: Munduaren sorreraz eta jatorriaz hitz egiten dutenak, eta protagonistak izaki dibino, naturaz gaindiko edo zerutiarra direnak. Herria salbatu duen heroi nazional baten ekintza gogoangarriak, onuragarriak eta nobleak. Baita ere, “medicine-men”ekin lotzen direnak, izan horietako batek boterea nola lortu zuen, edo chaman edo mago asoziazio bat edo beste nola sortu. Heriotzaren jatorriaz dihardutenak. Bakarrik kontatu ahal sakratua den denbora tarte batean, eta agian ez gizarteko kide guztiei (adib emakume eta umeei ez).

Historia faltsuak: Adib animalien kuriositate anatomiko edo fisiologiko bat azaltzen dutenak. Ipuin komikoak. Hauek edozein lekutan kontatu ahal.

Mitoek erakusten dutena

Bai “egiazko historiak” bai “historia faltsuak” . Biek iragan urrun eta fabuloso batean gertatutako zerbait kontatzen dute. (eta biek) Mitoen pertsonaiak normalean jainkoak eta izaki sobrenaturalak dira, edo heroi nazionalak edo animalia marabilosoak: ez dira eguneroko bizitzaren parte. Baina hala ere indigenek bereizketa egiten dute “historio” hauen artean: Mitoetan kontatzen den guztia zerikusi zuzena dauka haiekin, eta ipuin eta fabulak berriz giza kondizioa eraldatu ez duten gauzak kontatzen dituzte, nahiz eta munduan aldaketaren bat eragin (adib animalia baten berezitasun anatomiko bat).

Mitoek ez dute munduaren, animalien eta gizakiaren sorrera bakarrik kontatzen, bazik eta gizakia gaur egun dena izateko gertatutako gertakari funtsezko guztiak, eta gizona bere osotasunean ulerturik, hau da, mortala den, lan egin behar duen, sexuatu den... izaki bezela nola sortu den. Mundua eta gizona existitzen badira naturaz gaindiko izakien ekinzten ondorio da. Adib, herri arrantzale batek mitoa: izaki sorbenatural batek erakutsi ziela arrantzan eta horri esker bizi direla orain hortaz. Mitoak lehen arrantzaren historia kontatuz arrantza nola egin eta bizimodu horren zergatiak aportatzen du.

Mitoak gizona esentzialki osatu duten oinarritzko historiak kontatzen ditu, gizonaren lekua Cosmosean, eta ebre bizimodu partikularraren izateko arrazoia. Gizon modernoa gertaera historikoen oinordeko sentitzen den bezela (hau eta hau gertatu zelako naiz ni orain horrelakoa), gizarte arkaiko bateko gizonak gertakizun mitikoen ondorio dela pentsatzen du.

Ez bata ez besteak ez du bere burua behin betiko egina kontsideratzen. Baina gizoj modernoak, nahiz historia unibertsalaren oinordeko sentitu, ez du beharrik sentitzen historia hori goitik behera jakiteko, gizarte arkaikoetako gizona berriz tribuaren historia gogoratzera eta hura beraktualizatzen dago behartua. Izan ere, gizon modernoarentzako historia irrebersiblea da, ez hala primitiboarentzako. gizarte arkaikoko gizonarentzako, jatorrian ab origine gertatu zena berriz ere gertatu daiteke, eta esentziala da mitoak ezagutzea, ez bakarrik munduaren eta bere buruaren ulerkera bat eskainzten diotelako, baiziki ta mitoen bidez Jainkoek, arbasoek edo heroiek egiten dutena errepikatzeko gai delako. Mitoak ezagutzea gauzen jatorriaren sekretua ezagutzea da. Beste terminoetan: ez da ikasten soilik gauzak nola iritsi diren a la existentzia, bazik eta non aurkitu eta nola agertuarazi desagertzen direnean.

“Mitoak ezagutzea” esan nahi duena

Mitoek naturan gaindiko izakien sorkuntza ekintzak nola errepikatu erakusten dute, eta beraz, nola lortu adib lande edo animalia baten multiplikazioa. Mitoak kontatzen duen “historia” ezagutza esoteriko bat da ez bakarrik sekretua delako eta inimizazio baten baitan transtmititzen delako, baizik eta ezagutza horrekin bat botere magiko-erlijioso bat doalako. Objektu, animalia etab. baten jatorria jakitea hura menderatzeko gaitasuna ematen duen botere magiko bat es kuratzea da. Adib, lortzen badu X animalia doemstiakeztea, da magoek haren jatorria ezagutzen dutelako. Horrelako sinesmenak oso hedatuak dira eta ez dagozkie kultura bakar bati. Adib, arroza sendatzeko, landarea, arrozaren sorreraren inguruko mitoak kontatzea. Horrela ez da arrozari gogorarazten zaiola nolakoa zen eta nolakoa izan beharko luken, baizik eta magikoki behartzen da arroza bere iraganera itzultzera, hau da, bere sorkuntza eredugarria errepikatzera. Behin eta berriz aurkitzen gara erritualekin zeintzuk, ez bada hein jatorria ezagutzen, ezin diren bete. Kasu gehienetan, gainera, ez da nahikoa mitoa ezagutzearekin, hura errezitatu egin behar da, ezagutza hori erakutsi. Jatorrizko denbora mitikioa denbora “indartsu” bat da, naturaz gaindiko izakien presentzia aktibo, sortzaileak, eraldatu duelako. Mitoak errezitatzean denbora fabuloso hau berintegratzen da eta ondorioz, mitoa kontatzen duena ebokatzen diren gertaeren garaikide egiten da, Jainko eta hoerorien presentzia konpartitzen da. Esan liteke, mitoak “biziz”, denbora profano, kronologikotik ateratzen dela eta kualitatiboki ezberdina den denbora batean sartzen dela, denbora sakratu, primordial eta indeifnidamente recuperablea dena.

Mitoen egitura eta funtzioak

Mitoen ezaugarriak:

1. Mitoek naturaz gaindiko izakien historia osatzen dute
2. Historia hau erreala kontsideratzen dela errealitateei egiten dielako erreferentzia, eta sakratua kontsideratzen dela, naturaz gaindiko izakiek sortua delako
3. Mitoak beti zerbaiten sorkuntzaz diharduela, zerbait nola hasi den existitzen zerbait, izan portaera, instituzio etab. “es esta la razón de que los mitos constituyan los paradigmas de todo acto humano significativo”
4. Mitoa ezagutzean, gauzen jatorria ezagutzen da eta ondorioz hauek dominatu eta manipulatu daitekela; hau ez da ezagutza abstraktu bat baizik eta erritualki “bizitzen” den ezagutza bat, izan mitoaren narrazio zeremonialean edo justifikatzen duen errituala gauzatzean

5. era batera edo bestera mitoa “bizi” egiten da, “en el sentido de que se está dominado por la potencia sagrada, que exalta los acontecimientos que se rememoran y se reactualizan”.

Mitoak “bizitzeak” esperientzia kotidianotik bereizten da, esperientzia erlijioso bat da. Esperientzia honen erlijiositatea: gertakari fabuloso eta esanguratsuak beraktualizatzen dira, eguneroko bizitza alde batera utzi eta mundu transfiguratu batean, naturaz gaindiko izaien errealitatetan, murgiltzen garelako. Kontua ez da gertakari mitikoak gogorarazten direla, baizik eta errepikatu egiten direla. “Las personas del mito se hacen presentes, uno se hace su contemporaneo. Esto implica también que no se vive ya en el tiempo cronológico, sino en el Tiempo primordial, en el Tiempo en el que el acontecimiento tuvo lugar por primera vez. Por esta razón se puede hablar de “tiempo fuerte” del mito: Es el Tiempo prodigioso, “sagrado”, en el que algo nuevo, fuerte y significativo se manifestó plenamente.” Denbora hori berbizitzea, ahalik eta maizen reintegratzea, obra dibinoen espektakulora asistitzea behin eta berriz, naturaz gaindiko izakiak beraurkitzea eta beraien lekzio sortzailea ikastea da mitoen errepikapen erritualen atzean dagoena. Mitoek erakusten dute mundua, gizonak eta bizitzak jatorri eta historia sobrenatural bat daukatela, eta historia hau esanguratsua eta eredugarria dela.

Malinowski, mitoen izate eta funtzioa gizarte primitiboetan: “Enfocado en lo que tiene de vivo, el mito no es una explicación destinada a satisfacer una curiosidad científica, sino un relato que hace revivir una realidad original y que responde a una profunda necesidad religiosa, a aspiraciones morales, a coacciones e imperativos de orden social, e incluso a exigencias prácticas. En las civilizaciones primitivas el mito desempeña una función indispensable: expresa, realza y codifica las creencias; salvaguarda los principios morales y los impone; garantiza la eficacia de las ceremonias rituales y ofrece reglas prácticas para el uso del hombre. El mito es pues, un elemento esencial de la civilización humana; lejos de ser una vana fabula, es, por el contrario, una realidad viviente a la que no se deja de recurrir; no es en modo alguno una teoría abstracta o un desfile de imágenes, sino una verdadera **codificación de la religión primitiva y de la sabiduría práctica**”.